

**ЗВІТ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ**

**«Правова освіта
випускників інтернатних
закладів»**

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

"Коли мені зателефонувала давня знайома і запропонувала сходити з нею "за компанію" на якусь зустріч, що проводить невідома мені благодійна організація, я відразу відмовила: в мене і так досить проблем і зовсім немає часу та і бажання десь ходити. "Там будуть наші", - не відставала приятелька, - "і, говорять, таким, як ми, там чимось зможуть допомогти."

"Наші", "такі, як ми" - звично різануло вухо.

Це означає, що десь збираються ті, хто своє дитинство провів не вдома, вірніше, чийм домом став інтернат або дитячий будинок. "Навіщо мені з ними зустрічатися? І чим благодійники зможуть мені допомогти? Мені і дитині, яка от-от має народитися: повернуть "батька", який зник лише довідавшись про мою вагітність? дадуть грошей, щоб пристойно харчуватись і купити найнеобхідніше дитинці; а може дадуть житло?" - я гірко всміхнулася. "Ну будь-ласочка! Хоч розвієшся. І мені не так ніяково буде там. А раптом і справді чимось допоможуть? А ні - то хоч наших побачимо. Цікаво все-таки."

Врешті-решт, я здалась - один разочок схожу і справді розвіюсь, а то суцільні проблеми в моєму житті вже набридли: вагітність, така бажана і, як виявилось, важка і потрібна лише мені; житло, термін оренди якого закінчується через два місяці; і гроші, гроші, гроші...

"Тож в суботу о 9.00 початок. Тут недалеко, я за тобою забіжу десь о 8. Гляди мені!.." - наостанок сказала приятелька і дала "відбой".

Був початок жовтня. Моя найулюбленіша пора. Але в цьому році був лише сум, невпевненість у майбутньому і взагалі суцільна безвихідь... Я нікому не потрібна! Мені ніхто не допоможе! Життя ... скінчилось?

Була не була, в суботу о 9.00... Може станеться диво і все само собою налагодиться...

Передумови підготовки проекту

У 1991 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини, якою визнається пріоритет інтересів дитини у суспільстві. Держави-учасниці цієї конвенції визнають, що дитині для її повного й гармонійного розвитку необхідно зростати в сімейному оточенні. На жаль, на сьогодні не кожна дитина-сирота або дитина, позбавлена батьківського піклування, має таку можливість.

В Україні на державному рівні визначені наступні пріоритети влаштування дітей-сиріт: державне усиновлення, встановлення опіки/піклування, влаштування до прийомної сім'ї, влаштування до дитячого будинку сімейного типу, але, на жаль, розвиток сімейних форм влаштування відбувається повільніше, ніж того хотілося б.

Як свідчать дослідження, саме випускники інтернатних закладів є найменш готовими до самостійного, дорослого життя, їх життя після закінчення інтернатного закладу складається по-різному, це залежить від багатьох чинників: особисті якості, набутий досвід, наявність підтримки - але зростання не в сімейному оточенні, відсутність моделі поведінки в соціумі, не дає можливості набути необхідних навичок для самостійного життя, навчитися відстоювати свої права. Це призводить до того, що, залишаючись сам на сам з проблемами, які необхідно вирішувати, колишні вихованці інтернатних закладів опиняються в стані розгубленості, виникає почуття безпорадності і непотрібності і, як наслідок, вони займають пасивну життєву позицію, їм не вистачає знань, сили, підтримки для того, щоб пережити негаразди, вирішити необхідні проблеми і стати повноправними членами суспільства.

За невтішною статистикою майже 50% випускників інтернатних закладів вдаються до протиправних дій, близько 20% стають безпритульними, кожен 7 намагається покінчити життя самогубством, лише 25% постійно працевлаштовані, 16% мають сім'ї, всього 1% здобуває вищу освіту.

Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування - це прямий обов'язок служб у справах дітей. На жаль, на сьогодні в цій сфері відбувається багато порушень. По-перше, право на освіту забезпечується формально. Випускник інтернатного закладу здебільшого має слабку підготовку, при цьому лише одиниці мають змогу відвідувати загальноосвітні школи, інші - закінчують школи-інтернати. Подальшу освіту вони змушені отримувати не в тому закладі освіти, який їм до вподоби. Не враховуються бажання дітей, їх здібності та можливості. Вони отримують направлення в ПТНЗ, в яких здобувають здебільшого робітничі професії, до яких взагалі можуть не мати хисту. Вирішальним чинником у такому підході стає те, що ПТНЗ мають гуртожитки, наявність яких "вирішує" проблему з житлом. Захист житлових прав дітей, що виховуються в інтернатних закладах, майже скрізь стоїть на дуже низькому рівні, і, по виході з інтернату, дитина може взагалі залишитися на вулиці. Тому гуртожиток навчального закладу стає тим самим вагомим аргументом, завдяки якому дитина направляється на навчання саме до нього.

З 2005 року в Україні цю проблему намагаються вирішити за допомогою створення соціальних гуртожитків для дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа. Але процедура їх створення настільки недосконала, що на сьогодні в Дніпропетровській області існує лише один такий заклад, який знаходиться в м. Кривий Ріг і розрахований він на одночасне перебування в ньому лише 30 осіб. Зрозуміло, що це не вирішує проблему житла тих, хто цього потребує.

Прийняття у 2006 році Закону України "Про соціальне житло", який набрав чинності з 01.01.2007 р. на сьогодні також не дало

необхідного результату.

У 2008 році наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту була затверджена Програма підготовки випускників інтернатних закладів до самостійного життя, відповідно до якої спеціалісти центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді працюють з учнями старших класів, але ця програма розрахована лише на 56 годин 40 хвилин, з яких лише 6 годин відведено для модуля "Правова культура особистості". Зрозуміло, що за такий короткий проміжок часу можна надати лише приблизне уявлення того, що чекає на молоду людину за стінами інтернатного закладу і коротко повідомити про те, як слід діяти і до кого звертатися при необхідності.

Як бачимо, існують спроби вирішення проблем, з якими стикаються діти-сироти після завершення перебування в інтернатному закладі, але на сьогодні говорити про вирішення цих проблем зарано.

До того ж, необхідно навчати і підтримувати дітей, які не з власної волі не мали можливості здобути навички, необхідні у повсякденному житті, і тут у нагоді стане той досвід, який мають колишні випускники інтернатних закладів, які змогли подолати життєві негаразди і досягти певних результатів.

У 2011 році Дніпропетровська обласна благодійна організація "Сяйво веселки" почала реалізацію програми "Крок у майбутнє", метою якої є надання допомоги в соціальній адаптації випускникам інтернатних закладів і допомога у вирішенні, на наш погляд, найактуальніших проблем, з якими вони стикаються: якісна освіта, житло, робота.

Ці проблеми необхідно вирішувати в комплексі, оскільки існування одної обов'язково призведе до виникнення інших: без якісної освіти неможливо знайти роботу, яка буде приносити кошти, необхідні для забезпечення житлом. При цьому ми беремо до уваги, що житло може бути як наймане, так і власне, але за час перебування дитини в державному закладі опіки воно стає або непридатним для життя, або накопичуються комунальні борги.

Але головною метою програми "Крок у майбутнє" є те, що діти, які виховувалися в інтернатних закладах, не залишаться сам на сам з проблемами, вирішувати які вони не вміють, а навчаться їх вирішувати, відчуваючи підтримку і маючи можливість звернутися по допомогу.

Саме в рамках програми "Крок у майбутнє" з жовтня 2011 по січень 2012 року реалізовувався проект "Правова освіта випускників

інтернатних закладів", учасниками якого стали діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, та особи з їх числа, які на час досягнення 18-річного віку знаходилися під опікою держави.

Даний проект спрямований на розв'язання такої проблеми, як низька спроможність випускників інтернатних закладів відстоювати свої права, оскільки вони не тільки не мають навичок "ходіння кабінетами", а дуже часто навіть не знають про те, які пільги мають. Крім цього, вони мають й інші проблеми, які не в змозі вирішити самотійно: отримання житла, навчання, пошук роботи, організація побуту, харчування, вільного часу, взаємодія з соціумом.

При підготовці проекту було проведене опитування цільової аудиторії, результати якого виявили наступні основні правові проблеми випускників інтернатних закладів:

- оформлення реєстрації;
- відновлення прав власності на житло;
- відмова у постановці на квартирний облік;
- незнання механізмів захисту своїх прав, в тому числі у судах.

Ці проблеми при опитуванні визначили основними, але у коментарях додали, що відсутність реєстрації тягне за собою низку інших проблем: отримання соціальних виплат; влаштування на роботу; оформлення кредитів тощо.

Таким чином, проект "Правова освіта випускників інтернатних закладів" передбачає отримання під час групових занять теоретичних знань про можливі шляхи і механізми захисту своїх прав і практичне застосування отриманих знань при вирішенні особистих проблем, при цьому кожен з учасників проекту мав можливість отримати індивідуальні консультації і ведення власного випадку спеціалістом (соціальним працівником).

Програма групових занять розроблялась робочою групою у складі керівника проекту, консультанта, соціального працівника, юриста, тренера, випускників інтернатних закладів, які мали власний позитивний досвід вирішення проблемних питань, з якими найчастіше стикаються представники цільової аудиторії проекту.

Програма розроблялась з урахуванням результатів попереднього опитування та консультацій учасників проекту під час яких з'ясовувалося питання щодо необхідності підвищення рівня своїх знань, бажання та готовності взяти участь у проекті "Правова освіта випускників інтернатних закладів" потенційних учасників проекту. Більшість з опитаних говорили про те, що вони не готові обговорювати свої проблеми у великій групі і їм комфортніше було б робити це сам на сам зі спеціалістом або у групі, членами якої є їхні

знайомі чи друзі.

Також під час попередніх консультацій було виявлено низьку спроможність потенційних учасників проекту визначати цілі та шляхи їх досягнення.

Загалом було опитано 36 осіб віком від 17 до 27 років, з них 18 дівчат, 18 хлопців.

Тривалість перебування в інтернатному закладі від 3 до 12 років.

Результати опитування показали, що 50% опитаних вважають, що мають високий рівень знань про власні права, 19% - середній, 31% -низький.

77% зазначило, що їм доводилося виступати на захист своїх прав, але на питання "Яких саме і де?" та "Яким був результат?" була дана лише одна відповідь.

На питання "Якими документами регламентуються права та свободи громадян України" 75% не дали відповіді, 22% назвали Конституцію України та декларацію прав людини. Одна особа зазначила паспорт громадянина України.

Стосовно того, чи порушувалися коли-небудь права опитуваних, відповіді розділилися порівну: 50% вважають, що "так", 50% - "ні". Але на питання "Які саме і ким?" не було дано жодної відповіді.

Також жоден з опитаних не дав відповіді на питання про відомі їм шляхи захисту своїх прав та про те, хто виконує функцію захисту прав людини і дитини.

Серед установ, до яких можна звернутися у разі необхідності захисту своїх прав, були названі: служби у справах дітей, виконкоми (19%).

Таким чином, беручи до уваги результати роботи програми "Крок у майбутнє", попередніх консультацій, проведених з потенційними учасниками проекту "Правова освіта випускників інтернатних закладів", проведеного опитування, а також, зважаючи на думку експертів-волонтерів з числа випускників закладів державної опіки до програми підготовки до захисту своїх прав для випускників інтернатних закладів, було рекомендовано наступне:

- 1) включити групові заняття з елементами тренінгу (така форма роботи, як тренінг, у чистому вигляді для цільової аудиторії проекту є новою і незрозумілою), рольові ігри (аби на конкретних прикладах розібрати найбільш поширені ситуації), домашні завдання (це дасть змогу учасникам проекту спробувати самотужки знайти вихід з тієї чи іншої ситуації), результати виконання яких мають презентуватися на наступному занятті.

2) приділити увагу наступним темам:

- комунікативні навички;
- мотивація;
- постановка цілей та завдань і шляхи їх досягнення;
- основні права людини;
- класифікація прав;
- взаємовідносини держави і громадянина;
- процедури захисту прав.

3) основним видом роботи з учасниками проекту обрати індивідуальне ведення випадку клієнта.

4) підготувати методичні матеріали у вигляді "Порадника" до якого можна звернутися, якщо виникають питання.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ

На початковому етапі реалізації проекту ми зіткнулися з деякими труднощами, оскільки цільова аудиторія характеризується низьким рівнем мотивації до вирішення власних проблем, споживацьким ставленням до суспільства та недовірою до того, що можна отримати допомогу і підтримку. Це зумовлено тим способом життя, який учасники проекту вели, перебуваючи в інтернатних закладах, та тим життєвим досвідом, який вони мали після виходу з них.

Слід також зазначити, що учасники проекту на початку його реалізації здебільшого намагалися не підвищити власний рівень обізнаності з правових питань, а просто вирішити особисті проблеми (житло, реєстрація, відновлення документів), але, зважаючи на той життєвий досвід, який вони отримали, перебуваючи в закладах державної опіки, вирішення своїх проблем намагалися перекласти на спеціалістів проекту і якнайменше докладати власних зусиль.

Дуже важливо було змінити таку позицію і налаштувати учасників на те, що їм допоможуть, але при цьому не будуть робити все за них. Адже "ходити по інстанціях" і вирішувати існуючі проблеми їм доведеться не тільки зараз, а і в подальшому.

Для того, щоб досягти цієї мети ми:

- приділили більше уваги індивідуальній роботі з кожним учасником програми:

- по-перше, людина відчуває свою значимість (вся увага приділяється лише їй і її проблемі);

- по-друге, в індивідуальній бесіді виникають більш довірливі стосунки і учасник проекту відверто може розказати не тільки про ті труднощі, з якими стикнувся, а й у випадках, коли проблема виникла через нього (прогуляв гроші, загубив документи, вчасно не звернувся до інстанції в яку був направлений, не виконав необхідних умов тощо), визнати це і вже спільно зі спеціалістами проекту шукати шляхи вирішення створених ним самим проблем.

- залучили до проведення групових заходів волонтерів з числа випускників закладів державної опіки, які мають позитивний

досвід вирішення проблем, схожих з проблемами учасників проекту:

по-перше: учасники проекту в більшій мірі довіряють нашим волонтерам (адже вони такі самі, як і ми, росли в таких же умовах);

по-друге: маючи приклад того, що людина, яка вийшла з інтернатного закладу, змогла добитися відновлення права власності на житло чи отримати необхідні документи, учасники проекту починають вірити в те, що і у них це вийде;

по-третє: розповідаючи власні життєві історії, волонтери говорять про те, що їм самим довелося докласти певних зусиль для того, щоб питання було вирішене, їм допомагали, але не робили все за них. Це налаштовувало учасників проекту на те, що вони зможуть отримати допомогу, але і самі собі також мають допомагати.

- внесли до програми групових занять певні корективи і більше уваги приділяли мотивації учасників до вирішення власних проблем.

Зважаючи на низьку мотивацію учасників проекту, у нас також виникали побоювання стосовно того, що більшість з тих, хто виявив бажання взяти участь у проекті, не будуть брати в ньому участь до кінця його реалізації і покинуть проект до його завершення, так і не отримавши нових знань, не набувши навичок, не досягнувши результатів або бодай якихось позитивних змін у своєму житті.

Також слід зазначити, що по-різному формувалися групи учасників проекту. І якщо при формуванні першої групи виникали певні складнощі, оскільки, крім низької мотивації, цільова аудиторія проекту є досить закритою групою, яка з недовірою ставиться до "чужинців", що пропонують допомогу. Тому, погодившись взяти участь у проекті, отримавши попередні консультації з власних проблемних питань, листи-клопотання до установ і організацій, або, у деяких випадках, благодійну допомогу у вигляді одягу, ліків тощо, потенційні учасники просто зникали. То при формуванні другої групи таких проблем не виникало. Спрацьовував метод "з вуст в уста" - учасники першої групи ділилися своїми враженнями зі знайомими й друзями і були випадки, коли учасниками занять другої групи ставали ті, хто не захотів брати участь у роботі першої.

Отже, можна з впевненістю говорити про те, що обрані форми та методи роботи виявилися правильними. І більшість з учасників із задоволенням пройшли всю програму групової роботи, а також мали можливість отримати консультації і ведення власного випадку.

У проекті взяло участь 2 групи, загальна кількість учасників яких складає 29 осіб. Кожна з них відвідала програму групових занять (6 занять по 5 годин). Заняття проводилися у вихідні дні, як і було передбачено при підготовці проекту, оскільки учасники проекту навчаються, працюють або знаходяться у відпустці по догляду за дитиною, і узгодити інший час зустрічей було проблематично.

Умовно проект можна поділити на 2 блоки: теоретичний (групова робота) і практичний (індивідуальна робота).

Під час групових занять учасники проекту отримували нові знання не тільки з правових питань, а й відпрацьовували комунікативні навички, навички постановки цілей та задач, розглядали конкретні випадки з судової практики, отримували домашні завдання. Крім того, саме під час групових занять вони знаходили нових друзів, які розуміли їх з півслова, оскільки мали подібний життєвий досвід і належали до тієї самої групи.

На перший погляд може видатися, що до програми групових занять включені теми, які напяму не стосуються підвищення рівня правової обізнаності, але зауважимо, що саме розгляд таких тем, як "Комунікативні навички", "Мотивація", "Постановка цілей та завдань і шляхи їх досягнення" дали можливість не тільки "зламати кригу" між учасниками проекту та командою спеціалістів, а й налаштувати випускників на досягнення результатів у вирішенні власних проблем, які відбувалися у ході практичної (індивідуальної) роботи.

Індивідуальна робота проходила, як соціальний супровід учасників проекту (таку роботу ще називають веденням випадку або кейс-менеджментом). Також кожний з учасників міг отримати індивідуальні консультації спеціалістів (юриста, соціального працівника, психолога) стосовно своєї ситуації, тобто ситуації, яка привела його на проект.

Ведення випадку відбувалося за схемою, що використовується в роботі соціальних служб і досить позитивно зарекомендувала себе з точки зору досягнення результатів, оскільки дає можливість не тільки оцінити ситуацію з різних точок зору, а й комплексно вирішувати питання, адже, наприклад, учасники проекту, яким необхідно відновити документи, мають також проблеми з офіційним влаштуванням на роботу. Таким чином, отримання документів (паспорту, ідентифікаційного коду тощо) дає змогу вирішити

комплекс питань (одержання реєстрації, влаштування на роботу/постановку на облік до центру зайнятості та отримання виплат).

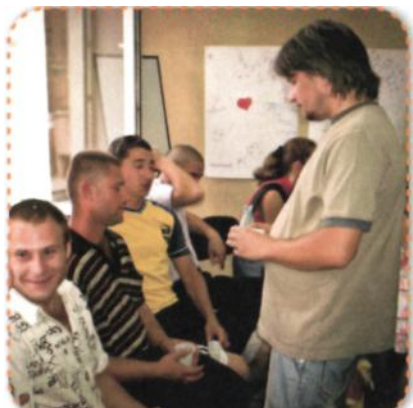

Схема соціального супроводу мала наступний вигляд.

- 1.Встановлення контакту.
- 2.Оцінка ситуації.
- 3.Планування супроводу.
- 4.Надання допомоги.
- 5.Моніторинг (проміжна оцінка).
- 6.Закриття випадку.

Вище вже говорилося про те, що аудиторія проекту характеризується низьким рівнем мотивації до вирішення проблем, споживацьким ставленням та недовірою до суспільства, а також відсутністю вміння визначати мету та завдання, і в груповій роботі багато уваги приділялося саме цим питанням.

І все ж таки на практиці, при індивідуальній роботі, виникали певні труднощі на етапах оцінки ситуації та плануванні супроводу, оскільки, по-перше, учасники проекту здебільшого очікували миттєвого розв'язання своїх проблем, по-друге, пріоритети, які вони визначали, часто не співпадали з тими, які визначав соціальний працівник.

Доводилося певний час і зусилля витратити на те, щоб переконати супроводжуваного в тому, що саме запропонована послідовність дій приведе до очікуваного результату, в необхідності активної участі з його боку, а також налаштовувати на те, що результат не буде миттєвим.

В ході реалізації проекту 11 його учасників перебували під соціальним супроводом. Для вирішення проблемних питань інших учасників достатньо було участі у групових заняттях та проведення

час від часу консультацій з юристом проекту.

З 11 випадків соціального супроводу на момент завершення проекту 3 випадки закрито (проблемні питання вирішені). Робота з іншими продовжуватиметься далі.

Цілями соціального супроводу під час дії проекту було:
відновлення втрачених документів або отримання документів, які з тих чи інших причин не були отримані вчасно;
оформлення державних виплат;
реструктуризація боргів за комунальні послуги, які накопилися протягом часу перебування учасників проекту в закладі державної опіки;
відновлення права власності на житло.

Отримання (відновлення втрачених) документів, зокрема паспорту, чи не найпоширеніше з усіх питань, які виникають у цільової аудиторії проекту.

За час реалізації проекту "Правова освіта випускників інтернатних закладів" з його учасникам в ході соціального супроводу було відновлено паспорт.

Складність полягає в тому, що, як правило, не маючи паспорта, не мають і реєстрації, а, не маючи реєстрації, складно отримати паспорт. Тому, на початковому етапі, ми допомагали отримати тимчасову реєстрацію учасниками проекту. Далі йшов етап збору необхідних довідок та подання клопотань до різних інстанцій.

Вже маючи на руках паспорт і тимчасову реєстрацію питання отримання інших документів не є таким проблемним. Працівник, який веде конкретний випадок, лише координує дії супроводжуваного, надаючи необхідні консультації і спрямовуючи до необхідних інстанцій.

Неможливість оформлення державних виплат, в тому числі на новонароджених дітей, також часто пов'язане з відсутністю реєстрації.

У однієї з учасниць проекту виникла ситуація, коли, маючи право на частину квартири, живучі в цій квартирі з немовлям, молода мама не могла оформити допомогу по догляду за новонародженою дитиною, оскільки родичі, які також проживали в цій квартирі, запевнили її, що ні вона, ні її дитина не мають права на реєстрацію в цьому помешканні. А оскільки дівчина до народження дитини ніде не працювала і її чоловік мав неофіційну роботу, як наслідок гарантовані державною виплати отримуватися не могли.

За час участі у проекті "Правова освіта випускників інтернатних закладів" молодому подружжю вдалося отримати

реєстрацію за місцем проживання, отримати документи, що засвідчували право власності на частину квартири, оформити соціальні виплати на дитину. Наразі чоловік шукає можливість офіційного працевлаштування.

У одного учасника проекту були складнощі, пов'язані з великою заборгованістю за комунальні послуги, які накопичувалися протягом того часу, поки він перебував в інтернатному закладі. Загальна сума боргу складала майже 20 тис. грн. Крім того, квартира була в, м'яко кажучи, дуже занедбаному стані і потребувала капітального ремонту.

В ході індивідуальної роботи з цим учасником проекту, йому вдалося провести реструктуризацію боргів за комунальні послуги, розпочати роботу стосовно оформлення права власності на житло, але оскільки це потребує звернень до суду і отримання відповідних судових рішень, то ведення цього випадку ще продовжується.

Учасники проекту мали можливість не тільки підвищити рівень своїх знань та вирішити нагальні проблеми. Часто траплялося так, що, починаючи роботу над конкретним випадком, аналізуючи сильні і слабкі сторони учасника, вишукуючи додаткові ресурси, які допоможуть подолати труднощі, вдавалося ще й відновити родинні зв'язки, які з тих чи інших причин були втрачені.

В такій роботі у нагоді ставало складання генограми, оскільки цей метод дає можливість знайти додаткову інформацію та ресурси для вирішення певних питань клієнта.

Так, наприклад, один із учасників проекту при складанні своєї генограми чи не вперше усвідомив те, що в нього є рідна сестра, до якої можна звернутися за порадою. До цього часу він настільки звик до того, що він "дитина-сирота", що навіть не замислювався над тим, що в нього є родичі, яким він небайдужий. В результаті, крім відновлення родинних стосунків, знялося питання житла, оскільки виявилось, що у родичів чоловіка сестри є квартира, яку вони можуть здати в найом на умовах оплати лише комунальних послуг. Зрозуміло, що це тимчасове вирішення питання, але, маючи впевненість в тому, що, принаймні рік, не треба перейматися тим, де жити, можна займатися вирішенням інших питань.

Висновки

Беручи до уваги хід реалізації проекту "Правова освіта випускників інтернатних закладів" та його результати, можна говорити про те, що наразі вкрай необхідним є проведення заходів, спрямованих на підвищенні рівня поінформованості колишніх вихованців закладів державної опіки стосовно правових питань. Але ця робота буде більш ефективною, якщо ще під час перебування в дитячих будинках, інтернатах тощо, з дітьми, які залишилися без турботи батьків, буде проводитися робота, направлена на їх подальшу соціалізацію, в тому числі просвітницька діяльність стосовно прав та обов'язків.

Також слід зауважити, що багато проблемних питань просто не виникали б, якщо б посадовці, які мають опікуватися захистом прав та законних інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, своєчасно та якісно виконували свої посадові обов'язки. Адже проблеми, які виникають у колишніх вихованців інтернатних закладів, тягнуть за собою одна одну, і накопичуються, як сніговий ком.

Результати проекту також свідчать про те, що неможливо окремо розглядати лише правові питання, оскільки цільова аудиторія:

- має слабку мотивацію до будь-яких дій, навіть якщо вони необхідні для поліпшення власного становища;
- не вміє самостійно визначати цілі, завдання, планувати шляхи їх досягнення;
- має потребу у набутті комунікативних навичок;
- є досить закритою групою і з певною осторогою ставиться до тих, хто пропонує допомогу, але не належить до кола своїх;
- є невідготовленою до вирішення серйозних проблем, до яких відносяться проблеми правового характеру;
- не завжди визнає те, що потребує сторонньої допомоги тощо.

Тобто, крім питань правового характеру, існує ще низка певних проблем, які необхідно вирішувати.

Також слід брати до уваги, що проблеми, які існують у колишніх вихованців інтернатних закладів, потребують вирішення на різних рівнях, починаючи з загальнодержавного (прийняття і дотримання нормативно-правових актів) і закінчуючи індивідуальною роботою з кожним, хто вийшов у самостійне життя із стін закладів державної опіки.

Досвід учасників проекту говорить про те, що навіть найскладніші питання можна вирішити, хоча для цього необхідно досить багато ресурсів як людських, так і фінансових, а також часу та терпіння. Тому проект "Правова освіта випускників інтернатних закладів" буде продовжений в рамках програми "Крок у майбутнє" ДОБО "Сяйво веселки" у співпраці з зацікавленими установами та організаціями, як державними, так і громадськими.

Замість післямови

Як швидко минули три місяці! Як шкода розлучатися з людьми, які за такий короткий час допомогли мені змінитися, мені і моєму життю. І головне - дали зрозуміти, що дива трапляються, але не самі собою, їх треба робити самим.

Але по порядку...

На першу зустріч, яку організувала благодійна організація для випускників інтернатних закладів, я прийшла з приятелькою і з думкою, яка не покидала мене весь час: "Що я тут роблю?"

"Наших" зібралось багатенько і всі прийшли з очікуванням того, що їхні проблеми вирішаться організаторами зустрічі: зроблять документи, дадуть квартиру, влаштують на роботу. Я не дуже виділялась із загальної маси. Але того, на що ми чекали не відбулося: ми заповнювали якісь анкети, з нами намагалися про щось говорити, розповісти про якийсь проект, але мова ні про гроші, ні про квартири, ні про роботу не йшла.

І хоча атмосфера в цілому була дуже доброзичлива, і дівчата були дуже приязними, і взагалі мені все сподобалося, для себе я вирішила, що ні на які інші зустрічі я не прийду - що ці люди, які росли в сім'ях, можуть знати про те, як мені важко? Допомоги не буде.

Але була одна річ, яка змусила мене все ж таки змінити своє рішення: серед наших я побачила дівчину, яка вже давно випустилася з дитячого будинку і з її розповідей я зрозуміла, що в неї маленька дитина, чоловіка немає, освіта така, як і у переважної більшості наших - ПТУ. Але виглядала вона досить впевнено і життєрадісно. Невже таке буває?

Мені стало просто цікаво і через кілька днів я знову завітала до дівчат з благодійної організації. Ми розговорилися і я дізналася, що у дівчини, яка мене зацікавила, була майже така сама ситуація, як і в мене, але вона впливла.

І я так хочу! "Спробуємо разом?" - запитали мене нові знайомі.

І тут, чи не вперше, я замислилася над тим, що мені пропонують допомогу. На мій погляд, досить дивну: мені не сказали ні того, що і я так зможу, ні того, що мені допоможуть. Мені запропонували РАЗОМ зі мною змінити моє життя.

Особливої віри в те, що це можливо, не було. Але що я втрачаю? "Давайте спробуємо" - з погано прихованою іронією відповіла я дівчині, яка згодом стала для мене чи не найближчою людиною, - соціальному працівнику проекту.

І ще. Вже виходячи з офісу, я побачила дитячий візочок. Майже новий, він стояв в кабінеті, наповнений якимись пакетами. І коли, перехопивши мій погляд, мені сказали: "Подобається? Якщо тобі потрібно - він твій, разом з "приданим", - я зрозуміла, що заради моєї майбутньої дитини, я таки спробую.

З того часу минуло три місяці. Я стала учасницею проекту "Правова освіта випускників інтернатних закладів" завдяки якому не тільки узнала багато цікавого і корисного, познайомилася з новими людьми, а й повірила в себе і в людей, змінила своє життя.

Зараз я з посмішкою згадую, як з початку сердилася на тих привітних дівчат, які дуже тактовно, але досить наполегливо вносили корективи не тільки в моє життя, а й у відношення до себе, до питань, які самі собою не вирішуються. Як у сльозах доводила їм, що вони нічого не розуміють в моїх проблемах, і якщо не можуть допомогти, то хай так і скажуть, а не ховаються за розумними словами, вдаваною приязністю і тим, що я маю зрозуміти прості речі (ніби я і так їх не розумію!).

Сьогодні ми прощаємося. Я їду народжувати у Херсонську область. І хоча мій найулюбленіший місяць - жовтень. Цей лютий стане для мене найщасливішим - я стану мамою! Завдяки участі у проекті я не тільки "підкована" в правових питаннях стосовно того як, до кого, з якого приводу треба звертатися, я зрозуміла головне: я маю право бути щасливою! І я такою буду!

P.S. А подруга, з дзвінка якої все почалося, прийшла у проект, але вже у другу групу. І це вже зовсім інша історія.

P.P.S. Сподіваюся, що стилістичні і орфографічні помилки будуть виправлені. Я просто поділилася своїми враженнями від участі у проекті, маючи надію, що моя історія допоможе іншим.

З глибокою повагою та вдячністю всім організаторам, учасниця проекту "Правова освіта випускників інтернатних закладів".

ПРОГРАМА ГРУПОВИХ ЗАНЯТЬ

1. Особиста мотивація учасників проекту до вирішення власних правових проблем.

Чому стається так, що не дивлячись на наші найкращі наміри, ми виявляємося неспроможними змінити свій стиль життя? Багато людей намагаються змінитися, та все закінчується відчуттям повної поразки та важким вантажем провини. Всяка поведінка мотивована. Щоб зрозуміти причину поведінки людини, необхідно знайти мотивацію, яка її викликає. Хто я є, що для мене є важливим та цінним?

Саме з цього, на нашу думку, важливо розпочати тренінг. Це допоможе випускникам побачити себе цілісною особистістю, вияснити власні потреби та цінності, подолати невпевненість у собі та мотивувати до нових цілей та досягнень.

Мотивація - це процес психічної регуляції, що впливає на напрям діяльності і кількість енергії, що мобілізуються для виконання цієї діяльності. Мотивацією пояснюється вибір між різними варіантами дії, різними, але рівними за привабливістю цілями. Крім того, саме мотивація допомагає зрозуміти завзятість і наполегливість, з якими людина здійснює вибрані дії, долає перешкоди на шляху до обраної мети.

Мотивація тісно пов'язана з потребами людини, так як з'являється при виникненні потреби, нестачі в чомусь або, вона є початковий етап психічної та фізичної активності.

Спираючись на те, що мотивація є фундаментальною рушійною силою, формування мотивації до вирішення власних правових проблем стало ґрунтовним для всієї подальшої роботи з випускниками інтернатних закладів.

Мета: формування мотивації до вирішення власних правових проблем.

Завдання:

1. Мотивувати учасників тренінгу до продуктивного життя.
2. Мотивувати учасників тренінгу до вирішення власних проблем.
- 3- Розвинути вміння самоаналізу власних потреб та цінностей; розкрити поняття самосвідомості та самооцінки.
- 4- Пошук власних ресурсів для саморозвитку.

2. Комунікативні навички.

Спілкування завжди було значимим у житті людини та її особистісному розвитку.

Спілкування - специфічна форма взаємодії людини з іншими людьми як членами суспільства, в спілкуванні реалізуються соціальні відносини людей.

Оскільки виховання в інтернатному закладі є замкненою системою, більшість випускників мають певні труднощі у міжособистісній взаємодії. Цей фактор спричиняє ускладнення у вирішенні проблемних ситуацій, в тому числі правових, що призводить до пасивності та, як наслідок, припинення будь-яких дій у вирішенні власних проблем.

У структурі міжособистісного спілкування виділяють основний зміст спілкування, а саме: передачу інформації, взаємодія, пізнання людьми один одного. Передача інформації розглядається як комунікативний аспект спілкування; взаємодія як інтерактивний аспект спілкування; розуміння і пізнання людьми один одного. Тому одним з першочергових завдань було навчити випускників спілкуватися, грамотно доносити свої думки, щоб бути зрозумілим іншим.

У спілкуванні виділяють три взаємозв'язані сторони: комунікативна сторона спілкування полягає в обміні інформацією між людьми; інтерактивна сторона полягає в організації взаємодії між людьми, наприклад, потрібно узгодити дії, розподілити функції або вплинути на настрій, поведінку, переконання співрозмовника; перцептивна сторона спілкування включає процес сприйняття один одного партнерами по спілкуванню і встановлення на цій основі взаєморозуміння.

Під час тренінгу з учасниками проекту були розглянуті засоби та етапи спілкування, які були закріплені відпрацюванням практичних навичок.

До засобів спілкування відносяться:

1. Мова - система слів, висловів і правил їх з'єднання на осмислені висловлювання, використовувані для спілкування. Слова і правила їх вживання єдині для всіх говорять даною мовою, це і робить можливим спілкування за допомогою мови, якщо я кажу слово «стіл», я впевнений, що будь-який мій співрозмовник з'єднує з цим словом ті ж поняття, що і я - це об'єктивне соціальне значення слова можна назвати знаком мови. Але значення слова заломлюється для людини через призму його власної діяльності і утворює вже свій

особистісний, «суб'єктивний» сенс - тому не завжди ми правильно розуміємо один одного.

2. Інтенація, емоційна виразність, яка здатна надавати різний зміст однієї і тієї ж фрази.

3. Міміка, поза, погляд співрозмовника можуть посилювати, доповнювати або спростовувати сенс фрази.

4. Жести як засобу спілкування можуть бути як про щось, тобто мати закріплені за ними значення, та експресивними, тобто служити для більшого виявлення своє мовлення.

5. Відстань, на якому спілкуються співрозмовники, залежить від культурних, національних традицій, від ступеня довіри до співрозмовника.

У процедурі спілкування виділяють наступні етапи:

1. Потреба у спілкуванні (необхідно повідомити або дізнатися інформацію, вплинути на співрозмовника і т. п.) людини вступити в контакт з іншими людьми.

2. Орієнтування з метою спілкування, в ситуації спілкування.

3. Орієнтування в особистості співрозмовника.

4. Планування змісту свого спілкування, людина уявляє собі (звичайно несвідомо), що саме скаже.

5. Несвідомо (іноді свідомо) людина вибирає конкретні кошти, мовні фрази, якими буде користуватися, вирішує як говорити, як себе вести.

6. Сприйняття і оцінка відповідної реакції співрозмовника, ефективності спілкування на основі встановлення зворотного зв'язку.

7. Коригування напряму, стилю, методів спілкування.

Мета: розвиток комунікативних навичок.

Завдання:

1. Відпрацювати навички переконання.
2. Відпрацювати вміння знаходити аргументи на користь своєї позиції.

3. Розвинути вміння знаходити підхід до людей.

4. Підкреслити важливість інтонацій у процесі комунікації.

5. Розвинути вміння невербального спілкування.

6. Навчити ефективним способам спілкування.

3. Постановка цілей і задач.

Особистості для успішного проживання в сучасному світі необхідно уміння направляти та визначати власний розвиток та розвиток свого життя. Розвиток уміння направляти та визначати своє життя починається з визначення того, що ж людина бажає від життя - з усвідомленої постановки цілей. Цілеспрямована поведінка з'являється вже в 24 роки, але постановка життєвих цілей, навчально-професійних цілей можливо лише в підлітковому віці.

Після виходу з інтернатного закладу перед випускником постає завдання взяття на себе відповідальності за себе та за побудову визначення свого майбутнього. Спираючись на досвід роботи з випускниками інтернатних закладів, можна з упевненістю говорити про відсутність навичок та розуміння необхідності планування свого життя та досягнення певних цілей. Що дало б можливість організувати та направити свою діяльність та допомогло б сказати ні миттєвим бажанням, котрі можуть завадити реалізації життєвих планів.

Мета: сформувати навик постановки цілей.

Завдання:

1. Сформувати мотивацію на усвідомлену постановку життєвих та професійних цілей.
2. Сформувати навик постановки цілей (практична робота з життєвими цілями).
3. Сформувати мотивацію поставлених масштабних, конкретних цілей.
4. Показати роль визначення мети в життєвих досягненнях людини.
4. Емоційний досвід подолання перешкод у досягненні цілей.

Критерії оцінки ефективності проведеного заняття:

1. Наявність суб'єктивного переживання особистості "я бажаю ставити цілі та досягати їх" (тобто наявність мотивації на постановку цілей);
2. Вміння особистості сформулювати конкретну мету, що відповідає спеціальним вимогам.
(Додаток: Вимоги до постановки цілей).

4. Права людини і громадянина (основні положення). Людська гідність як основа права. Рівність і свобода.

Правова культура особистості передбачає, насамперед, усвідомлення своїх прав, обов'язків, відповідальності за свої дії.

Для випускників інтернатних закладів дуже важливий принцип самостійності щодо входження в життя, пізнання світу, який багато в чому був і є для них невідомим. У даній темі основною метою є не вивчення законів, указів, постанов, а зробити так, щоб випускники відчули ідею основних прав людини та обов'язків громадянина, зрозуміли, що вони мають безпосереднє відношення до їх життя й усвідомили відповідальність, навчились поважати права інших людей.

Мета: Підвищити обізнаність учасників проекту у сфері прав людини, їх ролі в житті кожної людини та механізмів їх забезпечення.

Завдання:

1. Розкрити поняття "права людини".
2. Сформулювати систему уявлень про міжнародні та національні документи у сфері прав людини, надати інформацію про основні положення Загальної декларації прав людини.
3. Познайомити учасників з обов'язками громадянина України.
4. Стимулювати учасників до осмислення власного ставлення до категорії прав людини та необхідності їх захисту.

5. Класифікація прав.

Мета: Сформулювати систему уявлень про класифікацію прав людини.

Завдання:

1. Дати уявлення про систему прав людини.
2. Навчити аналізувати систему класифікації прав.
3. Надати учасникам інформацію щодо особливих прав, які передбачені законодавством України, для осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

6. Правові конфлікти. Шляхи їх вирішення.

Конфлікти виникають у будь-якій сфері людської діяльності. Юридична практика, практична юридична діяльність у роботі з особами з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не вільна від конфліктних ситуацій.

Щоб успішно знайти вихід з конфліктною ситуацією необхідно формувати конфліктну компетентність як здатність особистості. Конфліктну компетентність можна визначити як здатність до розпізнання ознак зростаючого конфлікту та володіння способами регуляції та вирішення конфлікту.

Мета: Сформуванню уявлення про природу й форми правових конфліктів та шляхів їх вирішення.

Завдання:

1. Сформуванню поняття про зміст та причини правового конфлікту.
2. Сформуванню здатність розпізнання ознак конфлікту та володіння способами регуляції та вирішення конфліктів.
3. Розкрити природу правового конфлікту його розвитку та динаміки.
4. Визначити структурні компоненти та специфічні функції правового конфлікту.
5. Проаналізувати специфіку виникнення, структури, механізмів протікання й розв'язання юридичних конфліктів.

6. Взаємовідносини держави і громадянина. Процедури захисту прав.

Окрім набуття учасниками проекту теоретичних знань та відпрацювання практичних навичок випускники проекту повинні мати уявлення щодо можливих шляхів вирішення та алгоритмів дій відносно вирішення власних правових питань.

Мета: надати учасникам інформацію щодо можливих шляхів захисту прав людини в Україні.

Завдання:

1. Визначити можливі шляхи та способи захисту прав людини.
2. Закріпити інформацію про механізм захисту прав людини.
3. Показати можливі шляхи захисту прав людини в Україні.
4. Навчити учасників застосовувати існуючі документи в конкретних ситуаціях.

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ	2
ПЕРЕДУМОВИ ПІДГОТОВКИ ПРОЕКТУ	3
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ	9
ВИСНОВКИ	15
ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ	17
ДОДАТОК	19

Проект
«Правова освіта випускників інтернатних закладів»
Реалізовувався ДОБО «Сяйво веселки» за підтримки
Міжнародного фонду «Відродження»